

Promemorian Verksamhet med strålning: arbetarskydd, tillsyn och sanktioner

(KN2025/01305)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter (i övrigt lämnas förslagen utan erinran).

Strålskyddslagens tillämpningsområde

Enligt förslaget ska tillämpningsområdet för strålskyddslagen anpassas till strålskyddsdirektivets tillämpningsområde genom att också *egenföretagare* ska omfattas. Ett nytt begrepp föreslås, *exponerad arbetstagare*, varmed ska förstås ”den som är sysselsatt i en verksamhet med joniserande strålning och riskerar att utsättas för sådan strålning över en dosgräns som gäller för personer i allmänheten. I två punkter definieras sedan ”sysselsatt” till 1. anställd, uppdragstagare, lärling, praktikant eller studerande hos verksamhetsutövaren eller någon annan, och 2. egenföretagare.

Med *anställd* brukar i arbetsrättsliga och andra sammanhang avses ”arbetstagare”, vilket skiljs från ”uppdragstagare”. Några andra kategorier för personer som på grund av avtal utför arbete för någon annan räkning finns i princip inte i svensk rätt. En *egenföretagare* omfattas alltså redan av begreppet *uppdragstagare*, varför punkten 2. i den föreslagna 10 a § är onödig. Anses det behöva förtydligas att egenföretagare är uppdragstagare för att tillfredsställa strålskyddsdirektivet är det lämpligare och mindre ägnat att skapa onödig begreppsförvirring att göra det med en förtydligande parantes i den föreslagna regeln (eller enligt nedan) än med en egen punkt.

Den valda terminologin avviker alltså från det etablerade arbetsrättsliga språkbruket genom att (exponerad) arbetstagare också omfattar uppdragstagare. Det är förvisso vanligt att legaldefinitioner av begreppet *arbetstagare* såvitt avser tillämpningsområden också inbegriper andra än arbetstagare i strikt mening, till exempel praktikanter. Som allmänna synpunkter kan anföras att begrepp inte bör införas i onödan, inte bör vara ägnade att medföra begreppsförvirring och inte i onödan bör bryta mot befintlig begreppslig systematik. Ett förslag kan vara att istället för begreppet exponerad arbetstagare välja begreppet *exponerad personal*.

Det skulle bryta mindre mot den systematik och den begreppsbildning som annars gäller i svensk rätt, och det skulle harmoniera bättre med det samtidigt föreslagna begreppet *räddningspersonal*. Enligt den föreslagna lagtexten ska vidare genom skrivningen "hos verksamhetsutövaren eller någon annan" framgå att också den som är inhyrd arbetskraft, alltså anställd hos någon annan än verksamhetsutövaren, omfattas av tillämpningsområdet. Redan i den föreslagna lydelsen är syftningen något oklar ("hos någon annan" kan språkligt syfta på hela punkten 1. eller bara på det sista ordet i uppräknningen; studerande), men om det anses behöva framgå kan det göras genom att den nuvarande punkten 1. i 2 kap. 3 § strålskyddslagen ges en egen punkt i den föreslagna 10 a §. Att, som promemorian föreslår, istället utmönstra begreppet "inhyrd arbetskraft" förefaller inte leda till den eftersträlvade förenklingen. Bestämmelsen skulle sammantaget kunna ges följande lydelse:

Med *exponerad personal* avses i denna lag den som är sysselsatt i en verksamhet med joniserande strålning och riskerar att utsättas för sådan strålning över en dosgräns som gäller för personer i allmänheten som:

1. anställd,
2. inhyrd arbetskraft,
3. uppdragstagare (inklusive egenföretagare), eller
4. lärling, praktikant eller studerande.

Givetvis bör en sådan ändring av förslaget åtföljas av vederbörliga följdändringar.

Straffrättsliga förändringar

Promemorian innehåller en rad förslag om nykriminaliseringar och förändringar i straffskalor. Från straffrättslig synpunkt finns anledning att beröra två saker, varav en avser en straffrättspolitisk fråga och den andra är mer en synpunkt på skrivningar eller val av lagstiftningsteknik. Som Juridiska fakultetsnämnden uppfattar promemorian är förslagen om nykriminaliseringar föranledda av att det för att genomföra strålskyddsdirektivet bedöms finnas ett behov av ytterligare straffbestämmelser i strålskyddslagen. Frågan berördes i lagstiftningsarbetet med att införandet av 2018 års strålskyddslag, men underlaget ansågs då behöva kompletteras (promemorian s. 45). I det förslag som nu framställs finns det dock flera gärningstyper, där fakultetsnämnden menar att det kan ifrågasättas om kriminalisering och straffansvar är det mest effektiva och ändamålsenliga sättet att införa sanktioner på området. Det gäller bland annat gärningar som innebär att någon som bedriver verksamhet eller är ansvarig för åtgärder som innebär att en människa riskerar att exponeras för joniserande strålning, till exempel genom att underlåta att optimera en verksamhet så att radonhalten på en arbetsplats eller i hyreslägenheter hålls så låg som

möjligt (se bland annat förslagen i 9 kap. 2-4 §§, promemorian s. 46 ff.). Fakultetsnämnden anser att det dels kan ifrågasättas om alla de gärningstyper som anges är tillräckligt straffvärda för att föranleda kriminalisering, dels om det tillräckligt tydligt kommer att framgå vem det är som hålls ansvarig (verksamhetsutövare, arbetsgivare, företagare, arbetsledare, ansvarig arbetstagare etc.).

Med hänsyn till dessa påpekanden finns det anledning att överväga om inte användande av sanktionsavgift vore en bättre åtgärd för att sanktionera överträdelser. Bortsett från att det finns ett intresse av att inte överutnyttja kriminalisering som styrningsinstrument (även om delar av straffansvaret föreslås vara begränsat genom ett krav på grov oaktsamhet samt undantag för ringa fall) finns det anledning att misstänka att det nuvarande förslaget kan komma att leda till tillämpningsproblem när det gäller frågan om att allokera straffansvaret. När det gäller de situationer som föreslås vara begränsade av ett krav på *grov oaktsamhet* vill fakultetsnämnden framföra att vissa av skrivningarna i promemorian är otydliga eller ger ett felaktigt intryck av att det för att skuldkravet skall vara uppfyllt förutsätts att gärningsmannen agerat med *medveten oaktsamhet*. Grov oaktsamhet är en kvalificering av graden av culpa, och när det gäller oaktsamhet som skuldrekvisit är detta normalt alltid uppfyllt när gärningsmannen agerat medveten om risken (för följderna). Detta framgår också tydligt av betänkandetexten. Emellertid vill fakultetsnämnden framhålla att oaktsamheten kan vara grov även om gärningsmannen endast agerat med *omedveten oaktsamhet*, dock givet att okunnigheten eller villfarelsen är grovt oaktsam (dvs. mer kvalificerad). Detta berörs dock inte alls i promemorian (jfr s. 54 ff.).

I detta sammanhang bör också påpekas att det i promemoriatexten där det subjektiva rekvisitet diskuteras ömsom talas om vad gärningsmannen skall ha insett (eller dylikt) och i andra delar vad han eller hon är skyldig att vidtaga för åtgärder för att begränsa sannolikheten för skada. Det senare tar sikte på en helt annan del av oaktsamhetsbedömningen (gärningsculpa), nämligen den som handlar om gärningens oaktsamhet (det vill säga utgör ett otillåtet risktagande etc.).

Förbud mot import av bestrålat djurfoder

Juridiska fakultetsnämnden vill slutligen peka på en otydlighet i utkastet som skulle kunna uppfattas som en avsikt att införa ett totalt förbud mot import av bestrålat djurfoder, och som i så fall skulle påverka forskningsverksamhet som är beroende av bestrålat djurfoder för att garantera att djur kan utfodras med foder som är fritt från patogener. Enligt 5 kap 6 § strålskyddslagen gäller förbud mot att från ett land utanför EU/EES importera bland annat djurfoder som innehåller ett radioaktivt ämne som är avsiktligt tillsatt eller som har bildats genom bestrålning. Promemorian innefattar inget förslag till ändring i 5 kap 6 § strålskyddslagen. Däremot sägs att "[d]et ska vara straffbart att [...]"

bestråla djurfoder samt importera eller exportera bestrålat djurfoder” (utkastet s. 44). Om detta är uttryck för en intention från lagstiftarens sida att förbjuda all import av bestrålat djurfoder –oavsett om det sker från EU/EES eller tredje land och oavsett om strålningen givit upphov till ett radioaktivt ämne i fodret eller inte – är det mycket problematiskt eftersom bestrålning av djurfoder är av stor vikt inom forskningen för att garantera att djur kan utfodras med foder som är garanterat fritt från patogener. Även om promemorian alltså inte innehåller något konkret författningsförslag med denna innebörd kan mot bakgrund av den generellt och utan nyansering formulerade motivtexten betonas att ett sådant generellt förbud skulle få allvarliga konsekvenser för forskningen.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av professor Magnus Ulväng, professor David Langet och universitetslektor och docent Mikael Hansson. Yttrandet har på delegation avgivits av fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer